

HAK-İŞ VE SİYASET

Mehmet Gök¹

¹ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0454-3366>

ÖZ

22 Ekim 1976 yılında kurulan HAK-İŞ Konfederasyonu Ocak 2021 tarihi itibarıyla 21 sendika ve toplam 711.295 üyesiyle birlikte Türk Endüstri İlişkileri sisteminin en önemli aktörlerinden birisi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Kurulduğu dönemde Türkiye'nin sosyo-ekonomik koşulları ve hemen devamında yaşanan demokrasimizdeki kesintiye rağmen, kapalı kaldığı kısa dönem dışında çalışmalarına yasal çerçevenin belirlediği kapsamda kalarak ulusal ve uluslararası platformlarda kendisini zamanın koşullarına göre yenileyip geliştirerek ve her geçen gün daha da güçlendirerek devam etmektedir. Bu nedenle üyesi olan sendikaların çoğunun sektörünün lideri konumunda olduğunu görüyoruz. HAK-İŞ, etkinliği, çalışmaları ve bu çalışmaların önemi nedeniyle sürekli takip edilen, özellikle Çalışma Ekonomisi ve Endüstri ilişkileri alanında birçok bilimsel çalışmaya konu edilen ve ilgililerce yakından takip edilen işçi sendikası Konfederasyonumuz ve aynı zamanda bir sivil toplum kuruluşumuzdur. Üyesi sendikaların ve işçilerin ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini koruma ve geliştirme noktasında siyasetle de gereği kadar ilgilenen HAK-İŞ bazı genel başkan ve sendikacılarını milletvekili olarak Parlamenta göndererek çalışma hayatı ve endüstri ilişkileri alanında yasama organında da kendisinden beklenen çalışmalarını aktif olarak sürdürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sendika, Konfederasyon, endüstri ilişkileri, siyaset, sendikal faaliyet

Atf için:

Gök, M. (2021). HAK-İŞ ve Siyaset. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 10(27), 214-235.

¹Konya Bölge İdare Mahkemesi Üyesi Konya/Türkiye

E-posta: drmgok070637@my.net

HAK-İŞ AND POLITICS

ABSTRACT

Founded on October 27, 1976, HAK-İŞ Confederation continues to perform its activities as one of the most important actors of the Turkish industrial relations system with its 21 trade unions and a total of 711,295 members as of January 2021. Despite the socio-economic conditions of Turkey at the time of its establishment and subsequent interruption in our democracy, HAK-İŞ except for the short period in which it remained closed, has continued its work by renewing and developing itself in accordance with the conditions of the time on national and international platforms, staying within the scope determined by the legal framework, and strengthening itself constantly. For this reason, it is seen that most of its member unions are leaders in their sectors. HAK-İŞ is a trade union Confederation and also a non-governmental organization, which is constantly monitored due to its effectiveness, activities and the importance of these activities, which is the subject of many scientific studies, especially in the field of labor economics and industrial relations, and which is closely followed by those concerned. HAK-İŞ which is also interested in politics as and when required for protecting and improving the economic and social rights and interests of its member unions and workers, has actively continued the work expected from it in the field of business life and industrial relations by sending some of its chairmen and trade unionists to the Parliament as deputies.

Keywords: *Union, Confederation, Industrial Relations, Politics, Union activity*

GİRİŞ

Bu çalışmamızda öncelikle sendika ve siyaset konusunda çok detaylı olmasa da bilgi verdikten sonra HAK-İŞ Konfederasyonunun kuruluş tarihini esas alarak öncelikle Türk demokrasisinin kesintiye uğradığı 1980 öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönem halinde incelemeyi ve daha sonra da HAK-İŞ Konfederasyonu ile Hizmet-İş Sendikası Genel Başkanlarının sendika-siyaset ilişkisi konusundaki görüşlerine yer vermeye çalıştık.

1-SENDİKA

Demokratik toplumların vazgeçilmez bir kurumu olan sendikalar, işçiler ve işverenler tarafından oluşturulabilen ve yasal baskı gruplarıdır. Sendikanın kavramsal olarak ne olduğuna değinmeden önce sendikaların ortaya çıkış sebeplerinden kısaca bahsedelim.

Sanayi devrim ile birlikte, bilindiği gibi organik enerjinin yerini mekanik enerji almıştır. Mekanik enerjinin üretime girmesiyle birlikte merkezden çevreye doğru küçük atölye ve işyerleri yavaş yavaş kapanmaya başlamıştır. İşsiz kalan insanlar bunun üzerine şehirlere, kasabalara göç etmeye ve oralarda başkalarına ait işyerlerinde iş bularak çalışmaya başlamışlardır. O günlerde ekonomik sistem olarak kabul edilen kapitalizm tamamen serbestliği öngördüğü için işverenler işgücünün çokluğundan faydalanarak çok düşük ücretlerle insanları (kadın-çocuk) çalıştırmaya başladılar. Çalışma hayatındaki bu uygulama kısa bir süre içinde büyük sosyal problemlere ve rahatsızlıklara yol açmıştır. İşte bu olumsuz ve acımasız şartlar karşısında işçiler, işverenler ve çalışma şartları karşısında kendilerini ekonomik ve sosyal olarak korumak amacıyla işçi birliklerini, meydana getirmeye başladılar. Böylece sendikalar ilk defa, ilk sanayileşen toplumlardan başlamak üzere ortaya çıkmaya başlamıştır. Aynı yıllarda, devletin de çalışma yaşamındaki dayanılmaz olumsuzluklar karşısında çalışma hayatına müdahale ettiğini ve birtakım kurallar koyduğunu görüyoruz (Gök, 2021, s.26).

Sendikalar kanununda sendika şöyle tanımlanmaktadır.

Sendika; İşçilerin ve işverenlerin çalışma ilişkilerinde ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlara denilir.

“Sendika eski Yunan ve Roma’da site (şehir devleti) yi temsil etmekte görevli kimseleri ifade eden “syndic” kelimesinden gelmektedir. Daha sonraları aynı fonksiyonları ifade etmek amacıyla “syndicat” kelimesi kullanılmıştır. Bu kelimeler Türkçeye ise “sendika” olarak girmiştir (Turan, 1979, s.8; Şahlanan, 1986, s.25; Tuğ, 1992, s.1; Demir, 1989, s.23).

2821 sayılı sendikalar Kanununda verilen “sendika” tanımında bazı unsurların eksik olduğu ancak bu eksikliklerin 6356 sayılı yeni Kanunla kısmen

giderildiği görülmektedir. Eksik olan özelliklerde dikkate alındığı zaman “sendika”yı pozitif hukuk açısından şöyle tanımlayabiliriz. “Sendika, işçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde ortak, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için serbestçe, cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara uygun olarak kurulan ve faaliyette bulunan bağımsız, özel hukuk tüzel kişisidir” (Çelik, 1986, s.278; Eyrenci, 1984, s.19; Esener, 1978, s.313; Şahlanan, 1986, s.26; Tuğ, 1992, s.2).

Sendikaların özellikleri, yukarıdaki tanıma bakıldığı zaman kolayca görülecektir. Öncelikle sendikaların ortak bir amaçlarının olduğu, bununda “üyelerinin ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek” olduğu görülecektir. Sendikaların bir diğer özelliği(unsuru), aynı zamanda anayasal bir hüküm olan serbestçe kurulabilmeleridir. Kuruluşta her ne kadar bazı kurallara uyulması, bazı evrakların hazırlanması istense de bu serbestçe kurulabilme unsurunu zedelemes. Çünkü bu tür kurallar sadece düzenleyici bir niteliktedir. Devlete karşı, işçi ve işveren kuruluşlarına karşı bağımsız olma da sendikaların bir başka unsurudur. Ayrıca sendikalar demokratik ilkelere uygunluk gösterirler. Aksi halde demokratik bir toplum içerisinde sendikaların fonksiyonlarını icra etmeleri, dengeleyici ve düzenleyici rollerini oynamaları mümkün olmayacaktır. Sendikalar aynı zamanda özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptir. Bazı kamu görevlerini üstlenmiş olmaları sendikaların özel hukuk tüzel kişisi olmalarına engel değildir (Bu konuda daha fazla için bkz. Tuğ, 1992, s.2-6, Gök, 2021, s.27).

Sendikaların ana vatani olan İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nde, işçi ve işveren sendikaları için farklı farklı deyimler kullanılmaktadır. İşçi sendikaları için “Trade Union”, işveren sendikaları için “Employers Association” deyimleridir. Alman hukuku da benzer bir ayrıma giderek işçi sendikalarına “Gewerkschaft” ikincilere “Ar beitebervereine” demektir (Demir, 1989, s.24).

Hangi deyimde ya da kavramda adlandırılırsa adlandırılırsın günümüzde sendikalar kalabalık üye sayıları, büyük yekunlar teşkil eden mal varlıklarıyla, toplu sözleşme yapma hakları ve grev-lokavt yapma yetkileriyle, toplumda ekonomik, sosyal ve siyasal alanı etkileyen kuruluşlardır (Mumcuoğlu, 1979, s. 5; Demir, 1989, s.24).

Demokrasi bir müesseseler rejimidir. Bu müesseseler içinde yer alan sendikaların, özgürlük düzeni içinde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Özellikle işçi sendikaları, toplumun iktisadi, sosyal ve siyasal düzen içinde birer denge ve ahenk unsurudurlar. İşçi sendikalarının bu özellikleri, demokratik toplumlarda, demokratik ilkelere uygun biçimde ilgili bakanlık ve komisyonlarda işçileri temsil etmekten yasama organını etkileyici siyasal faaliyette bulunmaya kadar uzanabilmektedir (Demir, 1989, s. 25-26).

Demokratik toplumların olmazsa olmazlarından olan sendikalaşmayı etkileyen birçok etken vardır. Bunları ülkenin siyasi yapısı, endüstrileşme düzeyi, bağımlı çalışanların sayısal durumu, işgücünün yapısı, kayıt dışı

ekonominin büyüklüğü, işsizlik oranı, işverenlerin tutumu, çalışma hayatını düzenleyen mevzuatın durumu ve sendikaların çalışma yöntemleri olarak sıralayabiliriz (Mahiroğulları, 2001, s. 161; Gök, 2021, s. 28).

Türkiye’de sendikacılık, 1938 tarih ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununda yer alan sınıf esasına dayalı cemiyet kurulamayacağına dair düzenlemenin metinden çıkarıldığı 5 Haziran 1946 tarihli değişiklikle yasallık kazanmıştır (2001, s. 162). Sendika siyaset ilişkisi, tezimizin ana konusunu oluşturduğu için burada bu kadarla yetiniyor, ayrıntılarını bundan sonraki bölümlere bırakıyoruz.

2-SİYASET

Siyaset, insanların gündelik hayatlarıyla doğrudan ilintili olması nedeniyle ilgi çeken ve bu özelliği nedeniyle de toplumsallaşma sürecinin kaçınılmaz sonuçlarından birisidir. Bu nedenle en genel tanımıyla siyasetin tanımı toplumsallaştırma süreci ile başlatmak yanlış olmayacaktır (Beriş, Hamit Emrah: 5).

Siyaset farklı şekillerde tanımlanabilen, farklı anlamlara sahip bir kavramdır. Devlet işlerini yürütme ve düzenleme sanatını siyaset dendiği gibi ayrıca bir sanatla ilgili özel görüş veya anlayışa da siyaset denmektedir (Meydan Larousse, c.18, 145).

“Dilimizdeki siyaset sözcüğü de Arapçadaki hayvan terbiye etmek anlamında ki “siyasa” sözcüğünden gelmektedir“(Ateş, 1994, s.35). At terbiyecisi anlamındaki seyis ile aynı kökten gelir. İnsan topluluklarını belirli bir düzen içinde tutmayı ifade eder (Beriş, 2016, s. 6). Siyaset aynı zamanda bir çatışma demektir. Çünkü siyasette öncelikle bir “emir”, sonrada bir “itaat” söz konusudur (Ateş, 1994, s. 17).

“Siyaset sorunu, insan ilişkilerini herkesin hayatı süresince, mümkün olduğu kadar iyiye sahip olacak biçimde düzenlenmekten başka bir şey değildir. Bu soruda, kişisel hayatta en iyinin ne olduğunu düşünmeye zorlar bizi” (Russell, 1974, s.10). Siyasetle güdülen amaç, ulaşılmak istenen ideal her zaman en iyi ve en güzel olmuştur. Siyasete devamlı tazelik ve canlılık sağlanyanda kanaatimizce bu olsa gerek.

Siyaset denilince genellikle bir iktidar” akla gelir. Oysa tam olarak bir siyasi iktidar tanımı yapmak mümkün değildir. Siyasi gücü ve emretme yetisini elinde bulundurmaya siyasi iktidara sahip olmaktır diyebiliriz. Yine yasama ve yürütme erklerini elde etmek, en azından etkilemek de siyasi iktidarın bir başka tanımıdır (Ateş, 1994, s.24).

“Siyasi iktidarın tanımı kadar önemli olan bir başka husus, siyasi iktidarın kökenidir. Genel olarak siyasi iktidarın kökeni üzerinde çalışmış olan düşünürler, iktidarın kökeninde iki unsur ve bunun çeşitli derecedeki

karışımlarını bulmuşlardır. Bu iki unsur boyun sunma ve kaba kuvvettir” (Ateş, 1994, s.25).

Siyasetin ideal olan, en iyilerle en güzellerle uğraştığını yukarıda ifade etmiştik. Buradan hareketle siyasetin amacını şöylece ifade edebiliriz. “Değerli olan her şey ancak insandan çıkabilir. Siyasetin gerçek amacı, insanın doğal yaratıcılığına özgürlük vermek ve başkaldırdıkları her yerde mülkiyet, yetki ve geleneklerin öldürücü kuvvetini engellemektir” (Russell, 1974). Buradan hareketle siyasetin fonksiyonunun uzlaştırma, yatıştırma ve bazen de çatışan çıkarılardan birinin hâkim kılınması olduğunu söyleyebiliriz (Ateş, 1994, s.17). Siyaset kavramının geniş bir boyut taşıması, siyasete ilişkin değerlendirmelerin de farklılık göstermesi sonucunu doğurmuştur. “...Buna göre, farklı ideolojik bakışlar, siyasete yönelik yaklaşımı doğrudan etkiler. Siyaset, en başta, bir taraftan toplumu ilgilendiren tüm ortak sorunları kapsar. Diğer taraftan, yöneten-yönetilen, bir başka deyişle iktidar ilişkileri de siyasetin ilgi alanı içindedir” (Beriş 2016, s.7).

Siyasette bir otorite ve onun uygulanmaya koyduğu emirler vardır. Otorite-ki bu devlettir-siyasetinin amaçları doğrultusunda muhtelif emirlerle halk üzerindeki otoritesini kullanmaya ve sürdürmeye çalışır. “Devlet, belirli bir bölge içinde ya da belirli bir halk topluluğu üzerinde sahip bulunan üstün otorite demektir. Macsel Prelot’un Dürkheim’den aldığı şu tanımda konuya aydınlık getirici nitelikte: “Bireylerin boyun eğdiği o üstün otoriteyi temsil etmekte görevli özel memur grubunu belirtmek için bir sözcük bulmak gerekli olduğuna göre, bu iş için devlet sözcüğünü kullanmayı uygun buluyoruz” (Ateş, 1994, s. 18-19).

Spinoza, insanların hırslarının oyuncağı olduklarını, kendi başlarına bırakılmamalarının gerektiğini, bırakıldıklarını birbirlerinin düşmanı kesileceklerini öne sürmektedir. Bunun sebebi olarak ta insanların makul olmadıklarını ve birbirlerini alt etmek istediklerini gösteriyor” (Aron, 1976, s.28). Bu düşünce fikir olarak doğrudur, fakat doğruluğunu söz konusu insanların sahip oldukları değer yargularıyla doğru orantılıdır. Bütün toplumlar için bu fikir savunmak kanaatimizce doğru değildir. Siyaset kanalıyla insanların bu tür özellikleri makul bir seviyeye çekilmeye çalışılır.

Siyaset uygulamada partiler, seçimler v.b. araçlar kanalıyla yürütülmektedir. Bunlar içerisinde seçim hakkının ayrı bir yeri ve önemi vardır. “Seçim hakkı demokrasinin öyle bir parçasıdır ki, geri kalan parçaları, bir miktatsız demir parçalarını çekmesi gibi kendine doğru çeker” (Ateş, 1994, s.104).

Siyasal partiler demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarıdır. Partiler genelde siyasal iktidarı ele geçirmek amacıyla kurulur. Günümüzde demokrasi direkt olmayıp temsili olduğu için, bu temsilde de siyasal partilere büyük görevler düşmektedir. Aslında bir ülkede demokrasinin bütün kurumlarıyla birlikte kurulmasında siyasal partilere düşen görev o kadar fazladır ki, ülkede demokrasinin varlığı(kurulması) siyasal partilerin varlığına, hatta parti içi demokrasinin teşekkül etmişliğine bağlıdır (Ateş, 1994, s.164-165).

Her ne kadar demokrasilerin vazgeçilmez unsurları siyasi partilerse de vatandaşların siyasal sürece katılmaları olumlu ya da olumsuz tavır koymaları zorunlu değildir, olamazda. Çünkü insanların tavırlarını katılmadan koymaları da demokrasilerde vazgeçilmez haklardandır (TDV, 1992, s. 59).

“Partiler, siyasetin özünü ve merkezlerini oluşturur. Siyaset ile ilgili olan herşey, toplumsal, kurumsal ya da ideolojik olsun- bu noktada birleşir-bir parti sistemi, demokrasiyi, toplum ile devleti birleştiren bir köprü olarak hizmet eder” (Lipson, 1984, s.226). “... demokratik egemenliğin gerçek olarak kabul edildiği bu çağda, her şeyden önce önemli olan, demokratik ilkenin karşılığı halinde vücut bulacak kurumsal şekildir. Tek parti ve çok parti, halk egemenliği fikrinin müessese olarak karşılığının iki karakteristik sembolüdür” (Aron, 1994, s.84). Çok partili demokrasilerde devlet ideoloji bakımından laiktir. Tek partili rejimlerde ise devlet partizandır o partinin tekelinden ayrılmaz. Bunun sonucunda da partiler devleti olmak yerine partizan devlet olur. Böylelikle de devlet bizzat kendini politik tartışma hürriyetini kısıtlamış olacaktır (Aron, 1994, s.67).

İnsanlar demokratik toplumlarda partileri tercih ederek ya da etmeyerek kendi taleplerini ortaya koymuş olmaktadır. Bunun sonucunda tercih edilen siyasi parti ya da partiler demokratik esaslar çerçevesinde programlarını uygulamaya ve insanlara hizmet etme fırsatı yakalar. Bir defa tercih edilen bir siyasal partinin faaliyetinin devamı ya da sona ermesi halkın tercihlerine göre şekillenecektir.

“Demokratik siyasetin geleceği, insanların demokratik değerlere bağlılığının kazanılmasına bağlıdır” (Lipson, 1984, s.72). Siyaset, dünkü olaylarla bugünkü olayların iç içe geçtiği bunlardan faydalanarak icraatlarını yönlendirir. Bunun için Freeman’ın dediği gibi; “Tarih geçmişteki siyasettir ve siyaset de günümüzdeki tarihtir” (Lipson, 1984, s.72).

“...özgür sendikacılık demokratik politik sistemlerde o kadar köklü geleceklere sahip ve etkileri azalsa bile, tamamen çökmeleri düşünülemez. Gerekliliğin uyumların yapılması ise geniş ölçüde sendika-işveren-devlet üçlü iş birliğine ve etkileşimine bağlı olacaktır” (Dereli, 1986, s. 10).

Birinci Milliyetçi Cephe Hükümetinde MSP kanadından Çalışma Bakanı olarak görev yapan Ahmet Tevfik Paksu, MSP’ye yakın olan sendikaları bünyesinde toplayacak bir konfederasyonun kurulması için ön çalışmalara başlanıldığını 1976 yılında açıklamıştır (“*Türkiye’de Sendika-Siyasi Parti ilişkileri*”, *Yazarsız, Tarihsiz, dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9437, s.13*). HAK-İŞ kurulduğu yıllarda MSP’ye yakın çalışma ve faaliyetlerde bulunmuş olup Genel Başkanı Yasin Hatipoğlu 1977 seçimlerinde MSP listesinden milletvekili seçilerek TBMM’ye girmiştir. HAK-İŞ Milliyetçi Cephe Hükümetleri döneminde MSP’li belediyelere bağlı işyerlerinde öncelikle örgütlenerek 1980 yılına kadar MSP ile yakın işbirliği yapmıştır (“*Türkiye’de Sendika-Siyasi*

Parti ilişkileri”, Yazarsız, Tarihsiz, dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9437, s. 13).

HAK-İŞ, 22 Ekim 1976 tarihinde Ankara’da 7 sendikanın bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Sözlükte; Adalet, emek, gerçek, insaf vb. anlamlar taşıyan “Hak” kelimesiyle çalışmayı ve çalışanları temsil eden “İş” kelimesinin birleşimi olan “HAK-İŞ” kısa adıyla anılmaktadır.

Burada HAK-İŞ ve siyaset konusunu iki bölümde incelemek istiyoruz. Bunlardan birinci bölüm, 1961 Anayasası dönemi (1982 öncesi) ve ikinci bölümde ise 1982 Anayasası dönemi (1982 sonrası) olacaktır.

a-1982 Öncesi HAK-İŞ ve Siyaset

HAK-İŞ’in amacı ana tüzüğünde, “Milli ve manevi değerlere saygıyı, Hak’ka ve sosyal düzen kurallarına bağlılığı, işçi-işveren arasında iş ahengi ve iş barışını sağlamayı, işçilerin refah seviyesinin yükseltilerek, insan hak ve hürriyetlerini mutlak manada kullanmalarının teminini, milli birlik ve beraberliğe dayanan mutlu ve aydınlık günlere erişmiş ve her yönden kalkınmış bir Türkiye kurmaya ve bunların gerçekleşmesi için her türlü gayreti sarfetme şeklinde belirtilmiştir (Gök, 2021, s. 117).

HAK-İŞ öncelikle insana değer vermekte ve onu merkeze almaktadır. Politikalarını ve faaliyetlerini insan merkezli gerçekleştirmekte ve uygulamaktadır (Uslu, Salim, “HAK-İŞ Konfederasyonu”, HAK-İŞ Yay., Tarihsiz bildiri: s. 2).

HAK-İŞ’in ortaya koyduğu dünya görüşü ile Türk sendikacılık Hareketinde ayrı bir ses, alışılmamış bazı fikir ve düşüncelerin savunucusu olan orijinal bir ses olduğu ve temel felsefe olarak mevcut işçi teşekküllerinden ayrıldığı ifade edilmektedir (HAK-İŞ, 3. Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara-1981: 22).

HAK-İŞ, DİSK ve MİSK’le beraber 12 Eylül askeri darbesinden sonra Milli Güvenlik Konseyi tarafından faaliyetten men edilmiştir (Resmî Gazete, 15.09.1980 tarih ve 17106 sayı, Milli Güvenlik Konseyi Kararı, No: 8).

Daha sonra, 12 Eylül öncesi anarşi ve terör olaylarıyla Konfederasyon olarak hiçbir ilgilerinin bulunmadığı ve bunun için faaliyetlerinin tekrar serbest bırakılması talebiyle yapılan başvuru kabul edilmiş ve HAK-İŞ tekrar sendikal faaliyete başlamıştır (Resmî Gazete, 19.02.1981 tarih ve 17256 sayı, Milli Güvenlik Konseyi Kararı, No: 45).

HAK-İŞ, bu dönemde şu prensipler doğrultusunda sendikal faaliyette bulunmuştur;

- HAK-İŞ, manevi değerlere saygı esnasından hareketle milli birlik ve beraberlikten destek alarak Komünizm, Faşizm ve Siyonizmi aynı derecede tehlikeli görür ve bunlarla mücadele etmede kararlıdır.

- Faiz yerine kar ortaklığını esas almakta ve böylece hayat standartlarını yükselterek sermayeyi istismar vasıtası olmaktan kurtarmayı hedeflemektedir.
- Memleketimizin kalkınması ve bağımsızlığını ağır sanayinin kurulmasında ön görür ve bunun gerçekleştirilmesinde bütün imkanlarını bu yolda kullanmayı öngörmektedir.
- Dış politika da ciddi ve şahsiyetli bir politika takip edilmesini istemektedir.
- Türkiye'nin uydu olmaktan kurtarılıp lider ülke olmasını istemektedir. Bunun içinde milli, güçlü. Süratli ve yaygın olarak kalkınmaya destek olacaktır.
- HAK-İŞ, "yapılacak her türlü çalışmada top yekun ülke insanımızın ve özel olarak çalışan insanımızın menfaatlerini en önde tutmalıdır" (HAK-İŞ, 1981, s.68) görüşünü her zaman benimsemiş ve savunmuştur.

Sosyal Güvenlik alanında HAK-İŞ, bu dönemdeki mevcut sosyal güvenlik müesseselerini her yönden dengesiz ve yetersiz görmekte, bütün halkın istisnasız olarak gelecek korkusu olmadan emin bir şekilde yaşamalarına imkân verecek adil ve yaygın bir sosyal güvenlik sistemini savunmaktadır (HAK-İŞ, 1981, s.80).

İşsizlik konusunda ise HAK-İŞ bu dönemde şu görüşü savunmaktadır; "İşsizlik sorununun kesin çözümü insandan yana bir düzenle mümkündür. ...Bunu sağlamanın yolu, ekonominin her kademesinde yetişenleri yerinde kullanmakla, işgücünün yurt içinde ve üretken işlerde dengeli dağılımı ile mümkündür. Başlamış ve planlanan yatırımları hızlandırmak, sanayi gelişme hızını arttırmakla mümkündür" (HAK-İŞ, 1981, s.92).

İşsizlik sigortası da işçinin işsiz kalması durumunda sefalete düşmemesi, asgari geçim şartlarına kavuşturulması gerektiği de HAK-İŞ tarafından savunulmuştur (HAK-İŞ, 1981, s.80).

HAK-İŞ, asgari ücret konusunda gerek temsilde ve gerekse de uygulamada bir yanlışın yaşandığını ve bunun sürdürüldüğünü ileri sürmektedir. Her şeyden önce temsilde sadece bir tek konfederasyonun (Türk-İş) işçileri temsil ettiğini, oysa bunun yanlış olduğunu, diğer işçi kuruluşlarının da işçi sayılarıyla orantılı olarak temsil edilmeleri gerektiğini, uygulamada tarım sektörü çalışanları için ve diğer çalışanlar için ayrı ayrı asgari ücret tespiti yapıldığını, bunun da yanlış bir uygulama olduğu ve asgari ücretin vergiye esas kazanç dışında değerlendirilmesi gerektiği görüşünü benimsemektedir (HAK-İŞ, 1981, s.100-101).

Tarım işkolunda çalışan işçiler için ayrı bir kanun çıkarmak yerine iş kanununda küçük bir değişiklikle bu alandaki boşluğun doldurulması da HAK-İŞ'in görüşlerinin bir başka parçasını oluşturmaktadır (HAK-İŞ, 1981, s. 112-113).

b- 1982 Sonrası HAK-İŞ ve Siyaset

Önceki bölümde de kısaca değindiğimiz gibi HAK-İŞ'in faaliyetleri 12 Eylül ihtilalinden sonra durdurulmuş, yöneticileri içeri atılmış ve uzunca bir süre sonra suç isnadı bulunamaması nedeniyle tekrar faaliyetine devam etmesine izin verilmiştir (Gök, 2021, s.120).

HAK-İŞ, 1987 yılında yapılan siyasi yasakların kalkması ile ilgili referandumda "evet" oyu kullanmış, 1988'de yapılacak yerel seçimlerin öne alınmasıyla ilgili Anayasa değişikliği referandumunda, "Siyasal iktidar bir an önce değişmelidir. Ekonomik koşullar artık dayanılmaz boyutlara varmıştır. Erken mahalli seçimle ANAP'a hayır denilerek, erken seçim yolu açılmalıdır" gerekçesiyle evet demiştir (HAK-İŞ, 1989, s.30).

Anayasa, 2821, 2822 ve 1475 sayılı kanunların değişmesi konusunda gerek bu kanunların hazırlanması aşamasında ve gerekse de daha sonraki aşamalarda HAK-İŞ tekliflerde bulunarak isteklerini dile getirmiştir (HAK-İŞ, 1989, ss.54-60).

HAK-İŞ Yönetim Kurulu 09.04.1989 tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren'i ziyaret etmiş, ülke sorunları ile ilgili görüşlerini ve değişiklik önerilerini içeren bir raporu Cumhurbaşkanı'na takdim etmiştir (HAK-İŞ, 1989, ss.129-130).

HAK-İŞ Genel Başkanı Necati Çelik, sendikaların siyaset yapması gerektiğine işaret ederek şöyle demektedir; "... sendikaların siyaset yapmaması bir eksiklik. Hem hukuk devleti olma adına hem de Demokrasi adına eksiklik... Çünkü, genelde ülkeyi idare edenler, Türkiye'nin Demokratik bir hukuk devleti olduğunu söylemektedirler. Bu prensibe sendikaların siyaset yapmamasını yakıştırmak mümkün olmamaktadır. Sendikaların siyaset yapmaları yasalar iyileştirilerek sağlanmalıdır. İşçilerin bugün ekonomik sıkıntılarını siyasete, seçime yansıtılmalarından daha tabii bir şey olamaz..."(HAK-İŞ, 1989, s. 262).

HAK-İŞ, değil sendikanın, herhangi bir kurumun siyaset dışında kalmasını mümkün görmemektedir. Oy kullanma görevini yerine getirmiş bir seçmenin neden oy kullandığını açıklama hakkından mahrum bırakılmasını saçma bir uygulama olarak nitelendirdikten sonra Türkiye'de sendikaların siyaset dışında kalmasının kanun hükmüyle sağlandığı ve bu uygulamanın da bize ABD'den ithal edildiği görüşünü savunarak sendikaları siyaset dışında tutmak amacıyla geliştirilen en önemli argümanın da tarafsızlık olduğu görüşünü savunmaktadır (HAK-İŞ, 1992, s.31-32).

HAK-İŞ, 1982 Anayasasının temel hak ve hürriyetler, yasama yargı ve icra müesseselerinin çalışma ve düzenleniş biçimleri ve çalışma hayatı ile ilgili kanunlar bakımından ihtiyaca cevap veremediğini, Dünyanın ve Türkiye'nin hızla değişen şartlarının yeni bir anayasa yapılmasını zorunlu kıldığını savunmaktadır (Çelik, 1986, s.80).

Ülkenin temel sorunlarının HAK-İŞ'e göre sebebi, siyasal sistemden ve siyasal tercihlerden kaynaklanmaktadır. Sendikaları prangalayan 12 Eylül darbesinin ürünü yasalar ve siyasal doğmalarda benzer saplantılar sonucu yürürlüğe girmiştir (Çelik, 1986, s.74).

Yukarıda Anayasa Kurultayından kısada olsa bahsetmiştik. HAK-İŞ'e göre, "İyi bir anayasa toplumun katkı ve katılımı ile hazırlanmış, ülkenin milli değerleri üzerinde yükselen ve üzerinde toplumun tüm kesimlerince konsensus sağlanmış, aynı zamanda bir toplumun nereden gelip, nereye gideceğini ve hangi noktada bulunduğunu ortaya koyan kılavuz metinlerdir" (Çelik, 1986, s.77).

4-7 Haziran 1992 yılında yapılan III. İktisat Kongresini HAK-İŞ eleştirmekte ve yetersiz görmektedir. "... komisyonlarında, panellerde, çalışma gruplarında işçilere, işçilerin dertlerini, davalarını, ne için mücadele ettiklerini dile getirecek temsilcileri sendikacılara yer verilmeyen, sadece birkaç soru sormalarına, kısa bir iki açıklama yapmalarına bazı komisyonlarla imkan tanınan, adına uygun ekonomik davranma, iktisada riayet etmek yerine başından sonuca kadar hemen her konuda israfa hem de lüzumsuz ve aşırı mürşifliğe boğulan bir iktisat kongresi daha bitirilmiş, tüketilmiş oldu" (Çelik, 1986, s. 107).

HAK-İŞ seçimlerde belli bir partiyi desteklememiş ve herhangi bir partiyle organik bağ kurmamıştır. Hiçbir partinin yanında ya da karşısında yer almadan, çalışan insanların çıkarlarına uygun siyasal tercihte bulunmaları için çeşitli etkinlikler düzenlemiştir (Çelik, 1986, s.107). HAK-İŞ çalışan kesimin siyasi tercihini dikkatli yapmasına inanmakta ve bunun için de seçimlerden önce dağıttığı bildirimlerle ve düzenlediği basın toplantılarıyla üyelerini uarmaya çalışmıştır (Çelik, 1986, s.107).

HAK-İŞ siyasi faaliyette bulunurken kısır siyasi çekişmelere girmek istememiş, aşağıdaki ilkeleri hayata geçirmeye imkân verecek siyasi mücadeleleri meşru olarak görmüş ve bu doğrultuda siyasal faaliyette bulunmuştur. Bu ilkeler;

"Öncelikle bu yasal çerçevenin değiştirilmesini,
-Çalışanların ekonomik ve sosyal güvenliğini,
-Siyasetin yönünün, tüm ezilenlerin, sömürülenlerin, alın teriyle geçinenlerin lehine dönmesini sağlamak için,

HAK-İŞ seçimlere ilgisiz kalmayacaktır" (Çelik, 1986, s.109) şeklinde belirlemiştir.

7 Şubat 1990 tarihinde Yeni Çeltik kömür işletmesinde meydana gelen grizu patlamasında hayatlarını kaybeden işçiler için HAK-İŞ yöneticileri tüm ülke genelindeki üyeleriyle birlikte 2 dakika saygı duruşunda bulunmuştur. Genel Başkan Necati Çelik, saygı duruşundan sonra yaptığı konuşmada, maden ocaklarının ve kömür ocaklarının ileri teknolojiyle donatılmasını istemiş,

ayrıca denetim elemanlarının sonuç alınca kadar denetimlerine devam etmeleri gerektiğine işaret etmiştir (Çelik, 1986, s.201).

HAK-İŞ, Türk-İş tarafından alınan 3 Ocak 1991 tarihinde bir gün işe gelmeme eylemini, caydırıcı ve sonuç alıcı bulmamakla birlikte, çalışanların birlikteliklerini sağlayacağı düşüncesiyle 3 Ocak günü iş yapmama kararı almıştır (Çelik, 1986, s.220).

HAK-İŞ Türkiye'nin dünya üzerindeki jeopolitik ve sosyal durumundan dolayı aktif bir siyaset izlemesi gerektiğini savunmaktadır (HAK-İŞ, 1992, s.24).

Demokratikleşme konusunda bugüne kadar çok şeyler vaat edildiğini fakat hiçbirisinin yapılmadığı görüşünü ileri süren HAK-İŞ şöyle devam etmektedir; "... demokratikleşme konusunda yıllarca pek çok söz edilmesine rağmen, demokratikleşmenin önündeki yasal ve kurumsal engellerin henüz ortadan kaldırıldığını söylemek güçtür. Böyle olunca siyasi kültürde bundan olumsuz bir biçimde etkilenmektedir. Demokratik bir toplum kısmi düzenlemelerle oluşturulamaz. Bunun için bütün alanlarda ciddi yeni atılımların zaman geçirilmeden gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Aksi halde o da başka bahara kalacaktır (HAK-İŞ, 1992, s.83).

HAK-İŞ, 3 Ocak 1989 yılının son günlerinde gelen ve 3 Ocak 1991'de uygulanma kararı alınan eylemi tabandan gelen bir baskının tezahürü şeklinde değerlendirmektedir.

"Eylem doğrudan siyasal iktidara karşıydı. Siyasal iktidarın sermaye yanlısı uygulamalarına bir başkaldırı niteliği taşımasının yanı sıra, eylem demokratikleşme beklentisiyle birlikte, konfederasyonlar arası iş birliğinin gerçekleştirilmiş olması açısından da büyük bir önem kazanıyordu" (HAK-İŞ, 1992, s.185).

1 Mayıs İşçi Bayramı 1990 yılında HAK-İŞ tarafından Ankara Dedeman Otelinin toplantı salonunda düzenlenen bir forumla açık oturum şeklinde kutlanmıştır. Bu forumun sonunda kamuoyuna 13 maddelik bir deklarasyon sunulmuş ve deklarasyonun 2 ve 13. maddelerinde şöyle denilmiştir;

"2- ... Çalışma hayatını düzenleyen mevzuatın bir bütün olarak alınıp demokratik anlayışla yenilenmesi,

.....

13-Katılımcı demokrasinin tabii sonucu olarak işçilerin sendikalaşmaları ve sendikacıların ülke sorunlarıyla daha yakından ilgilenmelerini sağlayacak tedbirlerin alınması" (HAK-İŞ, 1992, s.185).

Yurt dışındaki işçilerimizin iyi yetiştirilmesi gerektiği, milli ve manevi değerlere vakıf olmaları ve bu şekilde asimile çalışmalarına direnmeleri ve bu oldukları ülkelerde birer kültür elçisi olmalarını isteyen HAK-İŞ, sosyal güvenlik meselelerinin karşılıklı olarak çözülmesini ve yurt dışındaki Türk varlığının kabul edilmesini de istemektedir (HAK-İŞ, 1992, ss.265-269).

20 Ekim 1991 Genel Seçimlerinin önemine binaen HAK-İŞ, bir kitle örgütü olmanın kendilerine yüklediği sorumluluğun gereği olarak bu seçimlerde ve

diğer bütün seçimlerde tavır koymayı zorunlu görmektedir (HAK-İŞ, 1991, s.4).

HAK-İŞ öncelikle ülkemizde uygulanan seçim sistemini eleştirmekte ve bunun sorumlularının ise iktidar ve mecliste grubu bulunan siyasi partiler olduğunu ileri sürmekte ve şöyle devam etmektedir; “Ülkede mevcut tüm siyasi düşüncelerin, eşit koşullarda örgütlenerek iktidar yarışına girmelerine izin verilmemektedir. Ülke ve seçim çevresi düzeyinde kabul edilen çift baraj sistemiyle, fikir partileri meclis dışında bırakılmış, siyaset resmî ideolojiye bağlı düzen partilerinin tekeline verilmiştir. Bu seçim sisteminin amacı millet iradesinin meclise yansımını sağlamak değildir. Aksine, çarpık düzenin değişmesini istemeyen kitle partilerinden birinin güçlü olarak iktidar olmasını sağlamaktır. Böylece farklı düşüncelerin temsil edildiği çoğulcu demokratik düzenin kurulması engellenmekte ve resmî ideolojiye bağlı partilerin siyasi tekellerinin devamı sağlanmaktadır” (HAK-İŞ, 1991, s.5).

Genel sorunların bir parçası olan çalışma hayatı ile ilgili problemlerin siyasi nitelikte olduğunu ve sendikaların yürürlükteki yasalarla etkisiz ve çaresiz bir duruma düşürüldüğünü ileri süren HAK-İŞ, “Siyasetin yönünün, tüm ezilenlerin, sömürülenlerin, alın teriyle geçinenlerin lehine dönmesini sağlamak için seçimlere ilgisiz kalmayacaktır” (HAK-İŞ, 1991, s.7) demektedir.

HAK-İŞ’in seçimlerle ilgisinin nasıl olacağı da şu şekilde kamuoyuna açıklanmaktadır;

“HAK-İŞ’in seçimlerle ilgisi, herhangi bir siyasi partinin sözcülüğünü yapma ya da herhangi bir partiye karşı mücadele vermek şeklinde olmayacaktır. Çünkü HAK-İŞ, kısır siyasi çekişme ve rekabetin değil, ilkelerini hayata geçirmenin mücadelesini vermektedir.

HAK-İŞ, seçimlerde, mevcut siyasi ve idari yapılanmanın devamından yana olan tekelci siyasi tutum ve eğilimleri değil, alternatif düşünce ve çözümler üreten resmi ideoloji dışı siyasi tutum ve eğilimleri destekleyecektir” (HAK-İŞ, 1991, s.8).

Görüldüğü gibi HAK-İŞ herhangi bir partiyi direkt olarak desteklemekte, kısır çekişmeye girmek istememekte, ilkelerinin hayatiyetini istemekte ve mevcut sistemi savunan değil, çözüm üreten alternatifler geliştiren siyasi tutum ve eğilimleri sadece halkı ve haklıları tutan siyasi eğilimleri, milli ve manevi üstün kültür değerlerini koruyan ve çağın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde değiştirilmesinin imkânlarını hazırlayan siyasi parti ve siyasi eğilimleri destekleyeceğini 20 Ekim 1991 seçimlerinden önce açıklamıştır (Gök, Mehmet, 2021, s. 126).

Seçimlerde sendikaları, siyasi partiler için oy deposu olarak gören, demokratik toplumların vazgeçilmez unsuru olarak görmeyen, ezilmesi gereken kurumlar olarak gören, sendikalaşma ve grev hakkını insan haklarının bir parçası olarak görmeyen siyasi partileri desteklememe kararındadır.

Anayasal düzenlemeleri çağdaş ve ileri ülkelerdeki normlara uyduracak siyasi partileri destekleme kararındadır. Ayrıca bu tavrını sadece seçim zamanlarında değil seçim zamanı dışında da, her zaman uygulamaya ve bunları savunan siyasi partileri destekleme ilkesini benimsemiştir.

HAK-İŞ, yukarıda ifade ettiğimiz görüşlerini bir kitapçık halinde kamuoyuna duyurmuş, sürekli diyalogdan yana olmuş ve her türlü meşru zeminde, mevcut kanunlar çerçevesinde çalışma hayatı ve memleket meseleleri hakkındaki görüş ve düşüncelerini açıklamaya çalışmış ve demokratik bir tavır sergilemeye özen göstermiştir.

3-SENDİKA VE SİYASET İLİŞKİSİ KONUSUNDA HAK-İŞ KONFEDERASYONUNUN GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde tarafımızca belirlenen sorular çerçevesinde HAK-İŞ Konfederasyonu Eski Genel Başkanı Salim Uslu ve HAK-İŞ üyesi sendika genel başkanlarına yöneltilmiş olduğumuz sorulara verilen cevaplara yer vermeye çalıştık.

SORU-1 Sizce siyaset nedir?

CEVAP: Siyaset; Devletin siyasal, ekonomik, kültürel ve diğer safhalardaki yönetim erkini vatandaşlarının hak ve çıkarlarını gözeterek hak ettikleri hayatı yaşamalarını sağlayabilme konusunda kullanma sanatıdır. Bir başka açıdan siyaset toplumun ortak sorunlarına çare bulma, toplumun çeşitli alanlarda yönetimini sağlamaktır.

SORU-2 Demokratik toplumda sendika-siyaset ilişkisi nasıl olmalıdır?

CEVAP: Sendikalardan bir siyasi partinin yüklenmesi gereken sorumlulukları beklemek doğru değildir. Bu sivil toplum örgütlerinin bir siyasal partinin yerine getiremeyeceği kendine özgü ödevleri ve amaçları vardır. Bu yüzden sendikaların bir siyasal partinin görevini yapmaya kalkışması asıl kendi sendikal işlevlerini aksatması sonucunu doğurabilir. Demokratik toplumda sendika-siyaset ilişkisi, temsil ve hizmet edilen toplumun yararına devamlılık gösteren seviyede, kişi, kurum ve zümre çıkarlarından arındırılmış ve ucuz popülist yaklaşımları aşan bir çerçevede seyretmelidir.

Sendikalar demokratik ülkelerde vazgeçilmez kurum ve kuruluşlar olarak en güçlü sivil toplum örgütleridir. Sendikalar bir sistemin demokratik olup olmamasında belirleyici bir kriter konumundadır. Buradaki temel ölçüde sendikal örgütlerin ne ölçüde kullanılabilirdiğidir.

İşçilerin yaşadığı deneyimler, sendikal mücadelelerin siyasetten bağımsız düşünülmemeyeceğini göstermiştir. İlave edersek, siyaset denilen sanatın sendikaların ve üyelerinin sorunları dışında da değildir. Sendikacılık ve siyaset aslında iç içe girmiştir. Çünkü sendikacılık temsil ettiği kitlenin ekonomik,

sosyal, kültürel ve diğer menfaatlerini korumak için örgütlenmiş bir harekettir.

Biz, HAK-İŞ olarak partiler üstü bir politikayla ülkelerimizin ve prensiplerimizin doğrultusunda siyasi partilerin ve hükümetlerin programları üzerine etkili olması ve bu yönde politikalar üretilmesi için çaba sarf ediyoruz.

Prensipte sendika-siyaset ilişkisinin beraberliğine sıcak bakmakla beraber, Türkiye pratiğinde bunun başarılı örnekler vermediğini de görmek durumundayız.

SORU-3 Ülkemiz açısından nasıl bir siyasi faaliyet öneriyorsunuz?

CEVAP: HAK-İŞ, Türkiye'yi türlü düşünce ve inanç sahibinin huzur ve barış içinde ve demokratik bir ortamda yaşayabileceği bir ülke hedefleyen siyasi yaklaşımı öngörmektedir. Bununla birlikte insanı merkez alarak, bütün nimetleri emek, alın teri, liyakat; külfetleri ise ferdin gücü ve imkânları doğrultusunda dağıtmayı, hukukun gereği olan hak ve adaleti her alanda şaşmaz ölçü kabul eden bir siyaset anlayışını savunmaktadır.

HAK-İŞ, Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO)'nun 87 sayılı sözleşmesinin 2.maddesinde yer alan, işçi örgütlerine "çalışmalarını ve iş programlarını serbestçe düzenleme hakkı" tanımadığından hareketle bu çalışmalar içinde "siyasal" nitelikte olanlarında bulunduğu gerçeğine işaret etmekte ve bu yüzden temsil ettiği kitlenin hak ve çıkarlarının korunması ve geliştirilme işlevinin, siyasetten soyutlanamayacağına inanmaktadır. İşte bu nedenlerle sendikal hareketin, sosyal adaletsizliği devam ettirmek isteyen anlayışla mücadele edecek ve siyasal yaşamı bu temel ilkeler doğrultusunda yönlendirecek bir siyasi faaliyetini savunmaktadır.

HAK-İŞ, demokrasiyi belli bir imtiyazlı sınıfların yararlanması, laikliği, düşünce ve inançların denetim altında tutulması olarak gören siyasi tutumların yerine farklı düşünce ve inançları bir arada yaşatmayı devletin asli görevi sayan bir anlayışı savunmaktadır.

HAK-İŞ, sendikaları siyasi partilerin gündemindeki oy deposu olarak gören ya da demokratik rejimin vazgeçilmez unsuru olarak görmeyip ezilmesi gereken kurumları gören siyasi faaliyeti değil, sendikalaşma ve grev hakkını insan haklarının bir parçası, demokratik rejimlerde bir baskı grubu olarak gören ve bu nedenle de; sendikaların gerçek işleriyle çalışmasını sağlayabileceği düzenlemeleri yapacak, seçme ve seçilme hakkına dair kısıtlamaları ve siyasi faaliyet yasaklarını kaldıracak, yetki sorunlarını referandum müessesesiyle çözümlenerek ileri düzenlemeler yapacak, ertelemeleri ve grev yasaklarını kaldıracak, emeklilikle ilgili sorunları insan onuruna yaraşır biçimde düzenleyecek, anayasal düzenlemeleri çağdaş ve ileri ülkelerdeki normlara uydurmayı kendisine görev bilecek siyasal bir anlayışı ve bu yönde bir siyasi faaliyeti öngörmektedir.

SORU-4 Sendika-siyaset ilişkisinin Türk İşçi Hareketine etkisi sizce ne olacaktır (Getirecekleri ve Götürecekleri)?

CEVAP: Bizim anlayışımıza göre, siyasi partiler ve sendikalar diğer bazı temel kurumlar ve kuruluşlarla birlikte gerçek demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Bunların hepsinin millet yararına adalet ölçüleri içinde yaşamalarını ve kendilerine düşen görevleri yeri ve zamanında yapabilmeleri siyaset kuralları ile olur. Sendika-siyaset ilişkisi sağlıklı ve adil ölçüler içinde sürdürülürse her iki taraf için de yararlı ve güzel sonuçlar getirecektir. Aksine tutum ve davranışlar Türk İşçi Hareketinden (12 Eylül'ün sonrasında anti-demokratik olarak gündeme gelen ve çalışma hayatında unutulmaz yaralar açan uygulamalar örneğinde görüldüğü gibi) pek çok şeyi de götürecektir.

Biz, herhangi bir siyasal anlayışı toptan ret veya toptan kabul etmeyi ilkel buluyoruz. Biz, yerine göre bazen bir partinin demokratikleşme konusundaki programını, bazen bir diğer partinin kültürel, ekonomik veya sosyal politikalarını desteklemenin ve bu şekildeki bir sendika-siyaset ilişkisinin Türk işçi hareketi açısından daha sağlıklı sonuçlar getireceğine inanıyoruz.

SORU-5: Türk İşçi Hareketi açısından siyasetin getirecekleri ve götürecekleri sizce nelerdir?

CEVAP: İşçi hareketi ile siyaset arasındaki köprülerin tekrar kurulmasını ve işçilerle onların örgütlü gücü olan işçi sendikalarının siyasete aktif olarak katılmalarını siyasetin sıhhatliliği, kalitesi ve açıklığı açısından zorunluluk olarak telakki ediyoruz.

Aynı biçimde, işçilerin devamlı surette tehdit altında tutulan geçmiş kazanımlarıyla geleceğe yönelik haklarının politik gücü ellerinde tutulanların dayatmalarından azade olabilmesi için işçilerin hızla siyasallaşması gerektiğini düşünüyoruz.

Ülkenin sorunlarıyla ilgilenmek, çözüm yolları üretmek, toplumla devleti kucaklaştırmak gibi gayelere hizmet etmesi gereken siyasetin bu açıdan işçi hareketinden bir şey götüreceğini sanmıyoruz.

Ama söylediklerimizden anlaşılması gereken şey, işçilerin kendi partilerini kurmaları gerektiği de değildir. Türkiye tarihsel olarak sınıfsal ayrışmaları olmayan bir ülkedir. Bu anlamda işçi partisinin dayanacağı bir "işçi sınıfı" söz konusu değildir. Daha açıkçası biz, tarihsel hakikati de göz önünde tutarak Türkiye'yi bir sınıfsız toplum olarak kabul ediyor ve gerek tüzüğümüzde vurgulanan gerekse de pratik eylemlerimizden de anlaşılan ilkelerimiz doğrultusunda partilere "baskı uygulama" konumunda olan etkili bir baskı grubu ve sivil toplum örgütü olarak yolumuza devam etmeyi daha uygun bir "politika" olarak görüyoruz.

4- 2021 YILI İTİBARIYLA HAK-İŞ KONFEDERASYONUNUN SENDİKA-SİYASET İLİŞKİSİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde yine tarafımızca hazırlanan sorular çerçevesinde HAK-İŞ Konfederasyonu tarafından verilen cevaplara özet halinde yer verilmeye çalışılmıştır (Gök, 2021, s.205-227).

HAK-İŞ, bugüne kadar yürüttüğü çalışmalarda sendika-siyaset ilişkisine “lobi” kavramını getirerek çalışmalarından sonuç almaya çalışmıştır.

HAK-İŞ Konfederasyonu, günümüzde erdemli bir sendikacılık anlayışına ve sendikal yenilenmeye ihtiyaç olduğunu belirterek, bu anlayışın bir gereği olarak sendikal hareketin gelişmesine ve güçlenmesine katkı sağlayarak, ülkemizdeki bütün bireylerin sosyo-ekonomik statüsünü ve refah düzeyini daha ileriye taşımak için çalışmalarına devam etmektedir.

Ülkemizin ekonomik, sosyal ve siyasi değişim sürecine ayak uydurabilmesi, endüstriyel ilişkilerin geliştirilmesi ve toplumsal refahın artırılması önemlidir. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde endüstriyel ilişkilerin önemli bir aktörü olan sendikaların çalışma hayatındaki önemi her geçen gün artmaktadır.

HAK-İŞ, işçi lehine, dolayısıyla memleket ve millet lehine her türlü yenilikçi yaklaşım, model ve açılımı desteklemektedir.

Sendikalaşmanın; birliktelik, gönüllülük ve en önemlisi dayanışmayı simgelediğini bilerek ülkemizde, sendikaların etkinliği giderek artırmaya çalışmaktadır.

Çalışma hayatı, endüstriyel ilişkiler ve sendikal hareket, bir ülkede, kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasi etkenlerin özümsemesinin bir sonucudur. Bu açıdan bakıldığında, sendikal hareketin can damarı olan demokrasinin o ülkedeki seviyesi ve gelişmesi önemlidir.

Sendikalar demokratik ve siyasi hayatın geliştirilmesinde etkili birer aktördür diyebiliriz. Öyle ki, günümüzde sendikalar, toplumsal değişimde, demokratikleşmenin konsolidasyonu ve ekonomik ve sosyal kalkınmada önemli bir rol üstlenmektedir.

Bu bağlamda, demokrasi-sendikalar-siyaset arasında birbirinden etkilenen, birbirini etkileyen doğrudan bir ilişki söz konusudur. Sendikalar, aynı zamanda bir sivil toplum kuruluşudur. Bu yönüyle, kamuoyu oluşturmak suretiyle, bireylerin taleplerini dile getirmesine ve taleplerinin dikkate alınmasına yardımcı olmakta, çoğulcu ve katılımcı, liberal demokratik bir toplum yapısının sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedirler. Günümüzde sendikalar en etkin sivil toplum örgütleridir.

HAK-İŞ, üyeleri başta olmak üzere işçiler ve toplumun tamamına ulaşmak amacıyla, lobi ve kulis faaliyetlerinin önemine inanarak, çalışmalarına devam edecektir.

HAK-İŞ, asgari ücret, sosyal güvence, asgari gelir desteği, işsizlik sigortası, mesleki eğitim ve ömür boyu öğrenme fonu, sosyal politika ve gençlere destek, risk altındaki çocuklar, kayıt dışı istihdam, göç ve mülteciler, AB üyelik süreci ve dış politika gibi alanlardaki lobi faaliyetlerine yönelik politikalar ve projeler geliştirmektedir.

HAK-İŞ Konfederasyonu, sivil toplum söylemini başarıyla kullanan ilk örgüttür. Üstelik bu söylemi sadece çalışanların çıkarlarını korumak için değil aynı zamanda Türkiye’de demokrasinin sağlanması için de bir araç olarak görmektedir.

Kurulduğu 1976 yılından günümüze, emek eksenli çalışmalarının yanı sıra, sahip olduğu fonksiyonlarıyla, sivil tutum ve zihniyetin gelişmesinde etkin bir aracı olmuş, ortaya koyduğu yapıcı katılımla hak ve özgürlüklerin yayılmasında önemli işlevler görmüştür.

Emek ilişkilerinin dönüşüme uğradığı günümüzde, HAK-İŞ bir taraftan sendikacılığın eylem ve hak arama yönünü tavizsiz bir şekilde yerine getirmeye çalışırken, diğer taraftan da toplumsal kalkınmaya hizmet etmeyi temel ilke olarak kabul etmektedir.

HAK-İŞ Konfederasyonu, ilkeli olmayı, kararlı olmayı, realist olmayı, erdemli olmayı, ilkeleri ve sendikal duruşunun temel unsurları olarak belirlemede, ülkemizde yeni bir sendikal kültürün, yeni bir endüstriyel ilişkiler sisteminin gelişmesi için büyük bir çaba içerisinde çalışmalarına devam etmektedir.

Çalışma hayatında imzaladığı sözleşmeler, getirdiği yeni anlayış ve perspektifle, eylem ve mitingleri ile ülke sorunlarına getirdiği çözüm önerileri ve tekliflerle, gerektiğinde ortaya çıkacak riskleri üstlenerek, ortaya koyduğu çalışma azmiyle, Türk sendikacılık tarihinde örnek ve kendine özgü çizgisi olan bir konfederasyondur.

HAK-İŞ Konfederasyonu, Türkiye’nin gelişme yönündeki toplumsal dönüşüm sürecine katkı vermektedir. Sendikal mücadelede, insan, emek, demokrasi eksenli düşünceyi, kararlı, ilkeli, sorumlu, sendikacılık anlayışını savunmaktadır.

Demokratik toplumlarda referandum demokrasi kültürünün önemli araçlarından birisidir. HAK-İŞ Konfederasyonu, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemini de içeren 18 maddelik anayasa değişikliği için 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandum sürecinde kurumsal tutarlılık göstererek, destek vermekle katılımdan, hak ve özgürlüklerden, siyasal ve ekonomik gelişimden yana tavır almıştır.

HAK-İŞ Konfederasyonu, çalışma hayatındaki alternatif olma işlevini üstlenirken izlediği aktif sendikacılık politikası ile toplumu ilgilendiren önemli karar mekanizmalarında aktif görev almaktadır.

HAK-İŞ Konfederasyonu, kurulduğu tarihten bu yana sadece emeğin hakkını arayan bir konfederasyon olmamış, aynı zamanda bağrından çıktığımız toplumun bütün meseleleri ile yakından ilgilenmiştir. Ülkemizde yaşanan

bütün meselelere samimiyetle eğilmiştir. Her durumda milli ve yerli bir duruş sergilemiş ve sergilemeye devam etmektedir. “Biz Bize Yeteriz Türkiye” sloganıyla başlatılan Milli Dayanışma Kampanyası’na HAK-İŞ Konfederasyonu olarak 1 Milyon Türk lirası ile başlatılan kampanyaya, 3 milyon Türk lirası bağış yaparak katılmış, bu tutara HAK-İŞ Konfederasyonu’na bağlı sendikaların, çalışanların, mensuplarının katkıları sayesinde ulaşılmıştır.

Türkiye, dış politikada güvenilir, sağduyulu ve etkin yaklaşımını sürdürmektedir.

KKTC’nin bütünlüğünü ve güvenliğini teminat altına almayan hiçbir çözüm kabul edilemez.

Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinin sahiplenilmesi ve sonuçlandırılması doğrultusunda kararlı adımlar atılmalıdır.

19. fasıl başta olmak üzere tüm fasılların gecikmeden müzakereye açılması için gerekli adımlar atılmalıdır.

İslam Ülkeleri ve Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkiler yeni dış politika dinamiklerine uygun bir şekilde geliştirilmelidir.

Sendika-siyaset ilişkisi genelde toplumun özelde çalışanlar haklarının geliştirilmesi bakımından bugüne kadar yakın bir iş birliği içerisinde olmuştur.

Çünkü Türkiye’de ekonomik ve siyasi alanda yaşanan tüm gelişmelerden hem doğrudan hem de dolaylı olarak çalışanlar etkilenmektedir.

HAK-İŞ, sorunları çözümü için ilgililerle sürekli temas halinde olmuştur. HAK-İŞ, çalışanların sorunlarının çözümünde diyaloga özel bir önem atfetmiştir.

Günümüzde siyaset, ekonomi, sosyal ve diğer alanlarda somut ve açık çözümler üretmek için daha fazla sosyal diyaloga ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkemizde başta çalışma hayatını ilgilendiren konularda, özellikle hükümet-işçi-işveren taraflarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katıldığı ulusal ve yerel düzeyde üçlü ve çoklu yapıda sosyal diyalog mekanizması bulunmaktadır.

HAK-İŞ; sosyal diyalogu sosyal hayatta ve çalışma yaşamında ortaya çıkan sorunların çözülmesi süreçlerine katkı verilmesi için en kullanışlı araçlardan biri olarak değerlendirmektedir.

Ancak, siyasi partilerle kurulan ilişkilerin boyutu insana yakışır işlerin oluşturulması, kayıt dışı istihdamın azaltılması, istihdamın artması, işsizliğin azaltılması, daha iyi bir asgari ücret seviyesinin belirlenmesi, haksız ve usulsüz vergiyle mücadele, örgütlenmenin artırılması terörle mücadele, son zamanlarda pandemi ile mücadele gibi konuları kapsamaktadır. Yani, çalışanların ve toplumun daha iyi bir yaşam seviyesine kavuşması, ülkemizin büyümesine katkı sağlanması gibi hususlarda olmuştur. HAK-İŞ, gerçekleştirdiği ziyaretlerle çalışma hayatının sorunları başta olmak üzere, Türkiye’nin sorunları konusunda görüşlerini siyasi aktörlere aktarmıştır.

HAK-İŞ hazırladığı raporlar ve bilimsel araştırmaların yanında gönderdiği mektuplarla da parlamentoyu sürekli izlemiştir.

HAK-İŞ, geleceğe yönelik öngörülerde bulunarak ortak politikalar oluşturmakta, sendikal bürokrasiden çok demokratik mekanizmaları çalıştıracak eylemler içerisinde yer almakta, sendika-üye ilişkisini kuvvetlendiren mekanizmalara işlerlik kazandırmakta, sendika-sivil toplum örgütleri ve kamuoyu ilişkisini yeniden değerlendirmektedir.

Sivil toplumu, yerli yerine koymadan siyaseti, toplumu, ekonomiyi birbiri ile uyumlu, istikrarlı, verimli kılmak, hukuk düzenini etkinleştirmek toplumu barışık ve mutlu kılmak mümkün değildir.

Sendika-siyaset ilişkisinin geleceği sendikalaşma oranlarının yüksek olduğu, emekçilerin taleplerinin büyük oranda karşılık bulduğu bir sistem üzerine olmalıdır.

Çalışanlar için, emekçiler için çözüm, bir araya gelmek ve örgütlenmektir. Bu olanağı sağlayacak en önemli örgütler sendikalardır.

Özellikle, son yıllarda dünyada yaşanan iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda değişiklikler ve dönüşümler sebebiyle sendikalar önemli bir geçiş ve dönüşüm sürecini yönetiyorlar ve bu değişim ve dönüşüm sürecinde etkin rol alıyorlar.

Bu anlamda doğru politikalar ve kararlar alınmalıdır. Tüm olumlu düzenlemelere rağmen, bugün olduğu gibi gelecekte de sendikaların daha etkin olduğu, sosyal diyalogun daha çok geliştiği bir sendika-siyaset ilişkisine ihtiyaç duyulmaktadır.

Ekonomide, siyasette, sosyal hayatta yeniden yapılanma gereksinimi artık herkesin kabul ettiği bir gerçektir. Yeniden yapılanmanın temelinde demokratikleşme, örgütlülük esas olmalıdır.

İşte yaşanacak bu yeniden yapılanma sürecinde HAK-İŞ, bütün çalışanları ve çalışanlar adına her türlü olumlu katkı ve adımın atılması ve çalışanların ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerinin gelişmesine imkân verecek bir toplumsal yapı için siyaset de dâhil her türlü adımı atmakta ve çözüm ortaklarına her türlü desteği vermekte kararlı olarak güvenle büyümeye devam etmektedir.

SONUÇ

1976 yılında Ankara'da kurularak faaliyetine başlayan HAK-İŞ Konfederasyonu, yasal olarak kendisine verilen üyelerinin ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek görevini en iyi şekilde yaparak Türk İşçi Hareketi için bir umut haline gelmiş ve bu yöndeki temayülü boşa çıkarmamak için hemen hemen her türlü konuda çalışma ve gayret göstererek bugün itibarıyla ülkemizin en büyük ikinci işçi örgütü haline gelmiştir.

12 Eylül 1980 tarihinde yaşanan anti demokratik darbe sonucunda faaliyetine ara veren HAK-İŞ, tekrar faaliyetine izin verilmesi üzerine

çalışmalarına kaldığı yerden devam etmiştir. Her geçen gün daha da büyüyen ve güçlenen HAK-İŞ siyasette de dikkatleri üzerine çekmiş, kitlelerin oyunu alabilmek için sendikacı liderlerin politikaya atılmaları noktasında da en çok ilgi gösterilen Konfederasyon olmuştur. Bazı sendika liderleri milletvekili seçilirken, bunlar arasından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yapanlar da olmuştur.

HAK-İŞ, üyelerini ilgilendiren hemen hemen her konuda (ulusal ve uluslararası) politikalar geliştirerek, rapor, araştırma, proje vb. içtima-i siyasete dair her konuda çalışmalar yaparak, merkeze aldığı insanın gelişimine yönelik çalışmalar yaparak ilgili taraflara destek vermeye çalışmıştır. İstihdam, işsizlik, verimlilik, dış politika, Avrupa Birliği vb. konularla ilgili yapıcı çalışmalarına hemen hemen her dönemde devam etmiştir.

Özetle, Ülkemizde toplam 2.069.476 sendikali işçinin 711.295'inin sendikası konumundaki HAK-İŞ Konfederasyonu, sendikal konularla ilgili çalışmalarını günün koşullarına göre güncelleyerek ve arttırarak sürdürmekte ve bunun sonucunda da sendika ve üye sayısını her geçen gün arttırarak bütün sosyal ve ekonomik (toplumsal) alanlarda faaliyetlerine devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aron, R. (1976). *Demokrasi ve totalitarizm* (Çev. Vahdi Hatay). İstanbul: Kadim Yayınları
- Ateş, T. (1994). *Demokrasi*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Beriş, H. E. (2016). *Siyasetin yüzleri*. İstanbul: Tezkire Yayıncılık.
- Çelik, N. (1986). *İş hukuku dersleri*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Demir, F. (1989). *Sendikalar hukuku*. İstanbul: Belediye-İş Sendikası Eğitim Yay
- Dereli, T. (1986). Batı ülkelerinde ve Türkiye'de sendikaların karşılaştıkları sorunlar ve başlıca gelişmeler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 44(1-4), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/834/91-46> (Erişim Tar.: 15.05.2021)
- Esener, T. (1984). *İş hukuku*. Ankara: S Yayınları
- Eyrenci, Ö. (1984). *Sendikalar hukuku*. İstanbul: Banksis Yayınları
- Gök, M. (2021). Demokratik toplumda sendika siyaset ilişkisi ve Türkiye deneyimi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- HAK-İŞ (1981). 3. *Genel kurul çalışma raporu*. Ankara.
- HAK-İŞ (1989). 6. Olağan genel kurul faaliyet raporu, Ankara.
- HAK-İŞ (1992). 7. Olağan genel kurul çalışma raporu, Ankara.
- HAK-İŞ (1992). 7. Olağan genel kurul çalışma raporu (Görüşler), Ankara.
- HAK-İŞ (1991). HAK-İŞ'in siyasi sistem ve seçimlerle ilgili temel ilkeleri. Ankara.
- Lipson, L. (1984). *Demokratik uygarlık*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Mahiroğulları, A. (2001). Türkiye'de sendikalaşma evreleri ve sendikalaşmayı etkileyen unsurlar. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 161-190.
- Mumcuoğlu, M. (1979). *Sendikacılık-siyasal iktidar ilişkileri*. Ankara: Doruk Yay
- Russell, B. (1974). *Siyasal idealler*. İstanbul: Köprü Yayınları

- Şahlanan, F. (1986). *Sendikalar hukuku*. İstanbul: Banka Sigorta İşçileri Sendikası Yayınları
- Tuğ, A. (1992). *Sendikalar hukuku*. Ankara: Yetkin Yay.
- Turan, K. (1979). *Milletlerarası sendikal hareketler*. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları
- Türk Demokrasi Vakfı (1992). *Demokrasi* (Çev. Levent Köker). Ankara: TDV Yayınları
- Çelik, N. (1990). "Sunuş Konuşması", *Anayasa Kurultayı*, Ankara.
- Uslu, S. (TY). "HAK-İŞ Konfederasyonu?", *Tarihsiz Büroşür*, HAK-İŞ Yayınları, Der-gipark.Org.Tr/Tr/Download/Article-File/9437(Erişim Tar.: 10 05.2021)